

אשכולות

העלון השבועי של גאמידי ישיבה "כרם ביבנה"

לזכר עולם יהיה צדיק לעיני מרון ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל
לזכר עולם יהיה צדיק לעיני מרון ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל
לזכר עולם יהיה צדיק לעיני מרון ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל

משפט

הרב נתנאל ברקוביץ שליט"א

פרשת "משפטים – שקלים"

כ"ט בשבט ה'תש"ע

גיליון מס' 128

(שנה רביעית)

זמני השבת

ת"א י-ם		
16.42	17.02	חולדת נרות
18.01	18.02	צאת השבת

אלה המשפטים אשר תשים לפניהם (שמות כא, א) ופירש"י "כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים. ואלה מוסיף על הראשונים, מה ראשונים מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח." והוסיפו במדרש (מד"ר ל, כד) "ואלה המשפטים – הה"ד (ישעיה נז, א) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה וכו'" ויש להתבונן ולהעמיק מה ביאורם של דברים.

מוסיפים אלו על הנאמר בסיני לרמז שאף הם נאמרו בסיני ומה הם אלו? כאשר בפסוקים המסיימים את פרשת יתרו עסק הכתוב בפירוט בניית יסודות המזבח, בדרך סימלית מדגיש לנו המקרא שבניין החברה באופן היותר צודק ובאופן היותר נזקק להיות בנוי על אבני יסוד מוצקות אשר אין מציאות לערעורם. החרב לא תונף והערווה לא תתגלה בחברה היהודית האמונית.

ובכל עת ובכל שעה ובכל דור מימות עולם מיני אדם שונים הם – פרצופיהן שונים ודעותיהם שונות. יש המקיימים בשמחה מצוות שבין אדם למקום היוצרות קישור אל העולם הרוחני העליון באופן מוחשי ומורגש, אבל פעמים שדוקא אנשים אלו חסרים הם במידה כזו או אחרת במצוות שבין אדם לחבירו, באותה מוסריות וכללי התנהגות אנושיים – פגומים הם. אמנם ישנם בני אדם שהם ההפך הגמור, נזהרים במלא הדקדוק האפשרי במצוות שבין אדם לחבירו, אך חסרים הם במצוות שבין אדם למקום. ברור לכל בר דעת שגם הללו וגם הללו טועים בדרך חייהם.

הפרשה הקודמת לפרשתנו שכוללת בינות פסוקיה את המהות הרוחנית אלוקית של יסודות הדת בישראל נאמרה בסיני, אך גם זו שלנו שיורדת לפרטי הפרטים של המציאות הבין אנושית נאמרה בסיני.

ואלו הם שני חלקי המדרש, מחד לומר לנו שכמו שישודות הדת הכלליים נאמרו בסיני במעמד נשגב ונורא, כך הם הפרטים הנלווים שבין אדם לחבירו. אך גם מאידך א"א להפריד את הדינים שבין הניצים מאת המזבח שעליו עולה העבודה לה'. ומכאן באנו לידי הבנת המשך דברי תז"ל: הה"ד "שמרו משפט ועשו צדקה" ובהמשך נאמר "שומר שבת מחללו" – קיום השבת ושמירת המשפט אינם חלקים נפרדים האחד מאת רעהו אלא חלקים המשלימים זה את זה.

וממילא מבוארים מדוע נקטו לשון תשים וביאר רש"י "כשולחן ערוך". אותו שולחן אשר הוא פירוט הפרטים ובהירות ההבנה גורמים לביצוע מושלם. אך הביצוע נתון בידי האדם, השלמת כל המכלול כולו היא בידי בנ"א ע"י תורה שבע"פ. הקב"ה נותן את הכלים ומוסר את השולחן ערוך, אך התורה שבע"פ מאפשרת את הביצוע המושלם. כוחו העיוני של האדם בכל מצוה ומצוה, ובכל פרט במצוה מאפשר ליצור שלמות של חוקים ומשפטיים אלוקים.

א. לאחר המעמד הנשגב נורא ההוד, חוקי הא-ל ותורתו מלמד לעמו עוד.	ה. הוי איש קדוש כי מלאכים לו די, עני יתום ואלמנה אשמע כי יצעקו אלי.
ב. משפט התורה ישים לפני דיינים צדיקים, ואם לא כן מרים יד בתורת איש האלוקים.	ו. במראות האלוקים לא תחזה, אל הר ה' לבדך בערפל תעלה.
ג. הקונה עבד גוי או ישראל מה דיניו, שוחד לא תקח שמעוור לדיין עיניו.	ז. כל ריב ומצה בין בעלי מדון, פיקודי ה' לעני ולעשיר על פי רבים ידון.
ד. שומרים וגנבים ומזיקים כל אחד לפי דינו, מחוייב להשיב לחבירו ממנו.	ח. על קדושת הארץ שמור בקפדנות, לך אתן נחלה מורחבת גבולות.

עורך: מוטי פקטר | הקלדה: יעקב סוקוליק

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה" תגובות, הערות והארות ניתן לשלוח לכתובת: eshkolot@gmail.com

העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית) נא לשמור על קדושת הגליון!

אמנם פסק השו"ע בסימן תרנ"א סעיף א' – מצוה לאגוד הלולב בקשר גמור, כלומר בשני קשרים זה על זה משום נוי, וכל זה יעשה מבעוד יום (לפני כניסת יום טוב). בב"י ביאר את המקור לדין זה מדברי רש"י במסכת סוכה דף לג: וע"פ פירוש רש"י יוצא שהקושר לולב בשבת בקשר על גבי קשר נחשב כקשר של קיימא שעשוי לעולם. וזאת למרות שלאחר התג כבר לא יהיה אכפת לו כלל וכלל מהקשר. ונסיק למקרה שלנו, שהקושר את שקית האשפה אע"פ שמרגע שמשליך את השקית לאשפה כבר לא אכפת לו מהקשר, למרות זאת נחשב הקשר כקשר של קיימא, ולכן יהיה אסור לקשור בצורה כזו.

ובשו"ת מנח"י כתב שרש"י סותר עצמו מדבריו במסכת שבת דף קנז. שם פירש בעניין קשירת מקידה (כלי חרס) בגמי שמותר בשבת, מכיוון שהגמי ראוי למאכל בהמה וכשהוא מתייבש הוא מתנתק ולכן לא נחשב כקשר של קיימא, ולכן אפשר לומר אותו דבר בקשר לאגוד הלולב בשבת שברור שסוף הקשר להיפרד מהלולב לאחר שתייבש. ומפרש המנח"י את דברי רש"י, שבמסכת סוכה מדובר בלולב שעשוי בו קשר של קיימא משום שנהגו שהאב מוריש לבנו את הלולב, אבל אם הלולב עשוי להיזרק אזי אין נחשב כקשר של קיימא. ומביא בעל מחבר שו"ת נחלת לוי מס' קושיות על שו"ת מנח"י ואכמ"ל, ומוכיח שההוכחה מהגמ' בסוכה בדיון אוגד לולב קיימת ועומדת, ולכן גם קשר העשוי להיזרק נחשב קשר של קיימא.

כמו כן בדומה למקרה שלנו (שקית אשפה) כתבו בשו"ת אור לציון ובשו"ת מחזה אליהו וכך פסק בספר מנוחת אהבה לגבי הדבקה טיטול לאחר שימוש שאסור משום שנחשב של קיימא, וזאת פסקו על סמך הדין של האוגד לולב המובא בגמ' סוכה הנ"ל. ומוכח שההוכחה מדין האוגד לולב קיימת ועומדת.

על פי האמור לעיל יוצא שאסור לקשור שקית אשפה בשני קשרים ולזרוקה מכיוון שזהו קשר העשוי לעולם שאיסורו מדרבנן כפי שפסק השו"ע הנ"ל. אבל לקשור את השקית בקשר אחד לכאורה יהיה מותר מכיוון שזה לא נחשב קשר. וזה מותר במקרה שהקשר תופס את שני קצוות השקית וקושרים זה בזה. אבל אם תופס את כל השקית וקושרה על גבי עצמה דבר זה יהיה אסור משום שזהו של קיימא. החילוק בין קשר על גבי עצמו לבין קשר המותר הוא שהקשר שעל גבי עצמו מתהדק על עצמו וזה אסור, משום שמחזיק זמן רב. ואילו קשר אחד בשני קצוות השקית מכיוון שהוא אינו מהודק היטב מותר, שהוא אינו של קיימא. אבל במקרה שלנו יש להסתפק אפילו בקושר קשר אחד בשני קצוות השקית. שהרי השקית בקשר אחד מתהדקת על עצמה בלי דבר המונח באמצע הקשר ולכן יוצא שהקשר הוא חזק ואין מה שיגרום לו להשתחרר במהירות ולכאורה הוא קשר על גבי עצמו שיש לאסור. אבל מצד שני יש את משקל השקית שמושך להפריד את הקשר ולכן הקשר אינו חזק כ"כ כמו קשר על גבי עצמו ואולי זה צד להקל בעניין זה.

ולמרות שאפשר לדמות את השקית לדין קשירת נעליים שלדעת כל הפוסקים מותר לקשור נעליים בקשר אחד מכיוון שהנעל ולחץ הרגל ע"י כמה צעדים גורמים לפתיחת הקשר. דבר שלא בטוח שדומה לשקית משום שלא בטוח שמשקל השקית ישחרר את הקשר. ונראה לומר שדבר זה תלוי בסוג השקית, לדוגמה, שקיות אשפה עם שרוך שבשולי השקית ועשוי כדי להדקו אם נקשור את השרוך אפילו בקשר אחד הרי הוא חזק ואסור.

למסקנה

1. אסור לקשור שקית אשפה בשני קשרים זה על גבי זה, מכיוון שזה של קיימא ואיסור מדרבנן.
2. אסור לקשור את השקית בקשר אחד על גבי עצמה.
3. קשירת קשר אחד ע"י תפיסת שני קצוות השקית – יש להסתפק והדבר תלוי בסוג השקית.

ל צורך דיון בשאלה האם קשירת שקית אשפה מותרת בשבת נביא תחילה את המקורות העוסקים במלאכת קושר. בגמ' שבת (ק"א:): כתוב: "ואלו קשרים שחייבים עליהן (חטאת) קשר הגמלין וקשר הספנין. וכשם שהוא חייב על קישורן כך הוא חייב על היתרון."

על פי מקור זה דנו הראשונים בהגדרת **הקשר שחייבין עליו דאורייתא**: רש"י והרא"ש – כל קשר שעשוי להתקיים לעולם נקרא קשר של קיימא וחייבים עליו. כלומר על פי שיטתם לא משנה איכות הקשר אלא מה שחשוב הוא יכולת קיום הקשר לאורך זמן.

הרי"ף והרמב"ם – בשני תנאים יתחייב במלאכת קושר: 1. קשר של קיימא (עשוי לעולם) 2. קשר של מעשה אומן. הטור בסימן ש"ז כתב: "כל קשר העומד להתקיים לעולם חייבין חטאת על קשירתו והרתתו בין אם הוא אומן או של הדיוט. והעומד להתקיים ד' ימים פטור אבל אסור. ושעומד להתיר בכל יום מותר לכתחילה." הבי"מ מצא סתירה בפסק הטור ומבאר שהטור התכוון לפסוק כך – כל שעשוי להתירו בפחות מז' ימים כעשוי להתירו בכל יום ומותר לכתחילה. ויותר מז' ימים פטור אבל אסור. ואם עשוי להתקיים עולמית חייב.

השו"ע בסימן ש"ז סעיף א' פסק כדעת הרי"ף והרמב"ם שצריכים את שני התנאים כדי להתחייב מדאורייתא. ואילו הרמ"א פסק כדעת רש"י והרא"ש שדי שהקשר יהיה קשר של קיימא כדי להתחייב, ואפילו שהקשר יהיה מעשה הדיוט.

קשר האסור מדרבנן – לדעת השו"ע קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור (אבל אסור). וכל קשר שאינו של קיימא אם קשרו קשר אומן הרי זה אסור.

קשרים שמוותר לעשות לכתחילה – לדעת רש"י בהמשך הגמ' הנ"ל, כל קשר שמתירים באותו יום מותר לכתחילה.

לדעת הרי"ף והרמב"ם – רק אם הקשר לא קיימא לעולם ולא מעשה אומן אז מותר לכתחילה. משמע מדעתם שיהיה מותר אפילו אם לא עשוי להתיר הקשר באותו יום.

דעת הטור והמרדכי שכל קשר שעשוי להתירו בפחות מז' ימים מותר לכתחילה.

השו"ע פסק כדעת הרי"ף והרמב"ם. ואילו הרמ"א מביא גם את דעת רש"י וגם את דעת הטור והמרדכי שהיא המקילה יותר, והמקל כדעה זו יש לו על מה לסמוך.

ומכאן נדון בשאלה האם מותר לקשור שקית אשפה בשבת? שורש השאלה נעוץ בכך שהקשר קיים לעולם מכיוון שלמרות שזורק את השקית אינו מתיר את הקשר. ולכן לכאורה זה אסור מכיוון שהקושר קשר של קיימא (שהוא לא מעשה אומן) אסור מדרבנן כפסק השו"ע הנ"ל.

אלא אפשר לומר שמכיוון שהקושר זקוק לקיום הקשר רק עד זמן זריקת השקית לאשפה, ולא חפץ בקשר לעולם ולאחר זריקת השקית לא אכפת לקושר כלל וכלל מהשקית והקשר. ולכן אולי אפשר לטעון שבמקרה כזה ייחשב הקשר כקשר שאינו של קיימא. משום שנחשב כקשר עד שזורק את השקית לאשפה. בשו"ת נחלת לוי דן באריכות בשאלה זו ומבאר את השיטות השונות. נביא לקמן את עיקרי השיטות והמסקנה.

מסביר אפשר לומר שהקורע חבל קשור למרות שאינו מתיר את הקשר נחשב כאינו עשוי לקיימא משום שברגע שקורע את החבל אין תכלית לקשירה. ואולי על פי סברא זו כתב בספר נשמת אברהם סופר שתפירות בגוף האדם אע"פ שבכל תפר קושרים שני קשרים ולעולם לא מתירים את הקשרים, למרות זאת לא נחשב הקשר של קיימא מכיוון שלאחר זמן מסויים חותכים את החוט, והקשר מאבד את תכליתו.

ובדומה למקרה שלנו ישנו סיכוי שכאשר זורקים את שקית האשפה היא תקרע במשך הטלטלות שהיא עוברת ולכן למרות שהקשר ישאר על כנו הוא מאבד את תכליתו ולכן קשר זה לא ייחשב של קיימא.

מסתברא דתהא קלה בעיניו להוציאה. אולם הביא הריטב"א את שיטת רבותיו שחלקו על הרמב"ם ואמרו שאם לא הוציאה יש לה כתובה.

נראה לומר ששורש מחלוקתם הוא בהסבר הטעם להפסד הכתובה. הרמב"ם סבר שהסיבה שהפסידה כתובתה היא לא משום שאינו יכול לדור עמה והיא גורמת את הגירושין, אלא זהו קנס שקנסו אותה חכמים על שהאכילתו איסור¹. ואילו רבותיו של הריטב"א סברו שסיבת הפסד הכתובה היא כמו שפירש הקוב"ש בשיטת הרא"ש שכיוון שבגלל מעשיה אינו יכול לדור עמה וכתוצאה מכך צריך לגרשה, הפסידה את כתובתה. כך גם כותב בעל ה"הפלאה".

אך ב"בית יעקב" תמה על ה"הפלאה", דמשמע מלשון המשנה שאין חילוק אם יכול לסמוך עליה או לא, אלא אפילו אם יכול לסמוך עליה, כגון שכבר עשתה תשובה, עדין מפסידה את כתובתה. ועוד שהרי כתבו הראשונים² שצריך שתהיה התראה בשביל שתפסיד את הכתובה, ואם הטעם הוא משום שחשודה ואינו יכול לדור עמה מה זה משנה אם הייתה התראה או לא?

אלא ע"כ צריך לפרש שהטעם הוא משום קנס שקנסו אותה. וכן כתב גם בתוס' ר"ד, וגם משמע בשטמ"ק שהטעם הוא משום קנס.

¹ ק"ק כי ניתן לדייק מדברי הרמב"ם שם בה"ו שפסק שם: "מי שזינתה תחת בעלה אין לה כתובה... שהרי מעשיה גרמו לה להיאסר על בעלה", ונראה מדבריו בה"י דהעוברת על דת הוי כמו שזינתה (כן נראה גם מדברי הכס"מ שם). א"כ יוצא שפה טעמו של הרמב"ם הוא שבגלל שהיא גורמת לגירושין היא מפסידה את הכתובה.
² הרשב"א והריטב"א.

ולשונו "בְּבִגְדוֹ בָּה"

רינה

הרכים קְטָלִים, וא"כ במקרה שיש שו"א באות השניה של השורש, ודאי מקורו בתנועת הקמץ של הטיית הרכים, וא"כ הוא שו"א מרחף, דהרי מקורו בתנועה ומקומו אחרי תנועה קטנה (ולכן גרסו בסידורים אשכנזיים מדויקים בורא עֲשֶׂבִי בשמים, בב"י רפה, שהרי "עֲשֶׂבִי" הוא לשון רבים).

לפי זה, איכא למידק אגמ' דלעיל, היכי קאמר רבי עקיבא, דרשינן "אם למקרא" ו"בְּבִגְדוֹ בָּה" הוא מלשון בגד, הרי בגד הוא במשקל קְטָל, וא"כ בהטיתו ביחיד, צריך להיות שו"א נח בגימ'ל ודגש בדל"ת, ואילו בלשון בגידה אין דגש כלל, דהרי מקורו מהפועל בְּגַד, וא"כ מוכח ש"בְּבִגְדוֹ בָּה" הוא מלשון בגידה דהרי לית התם דגש.

ונראה לי, שלכן כתב רש"י "בבגדו קרינן כמו ותתפשהו בבגדו", דהרי לא יתכן שרש"י רק בא לומר מה זה בגד, אלא שבעיניו בפס' שם נמצא שבאמת המילה בגדו מופיעה בלי דגש אף במוכח של בְּבִגְד (שהרי לא יתכן שאצל יוסף היא תפשתהו בבגידתו), וא"כ אתי שפיר דרשת רבי עקיבא.

נ"ל להוסיף, שהתורה בכוונה שינתה וכתבה בבגדו בלא דגש, כדי שנוכל לדרוש שם ע"י אם למקרא את הדרשה הזאת, דומיא דזה שבכל התורה כתוב "נערה" בלא ה"א, כדי שתוכל הגמ' לדרוש שגם קטנה ממשמע, כדאיתא בכתובות מ:.

א יתא במשנה (ע"ב): "ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית, ואיזו דת משה מאכילתו שאינו מעושר וממשתו נדה ולא קוצה לה חלה ונודרת ואינה מקיימת..."

וכתב הרא"ש (סי' ט') דווקא בכה"ג שמכשילתו מוציא בלי כתובה, אבל אם הייתה עברת בשאר עבירות, כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה [ונודרת ואינה מקיימת הפסידה כתובתה משום דבעוון נדרים בנים מתים כמבואר בגמ'].

מסביר הקוב"ש (אות רלב) דמה שהפסידה כתובתה, אין זה מחמת העבירות שעשתה, אלא משום שאינו יכול לדור עמה, שהרי היא חשודה בדבר ואינו יכול לסמוך עליה. ונמצא שהיא גורמת את הגירושין. ובכה"ג ליכא חיוב כתובה אלא דווקא במקרה שהוא מוציא לרצונו. ומוכיח דבריו ממאי דסובר ר"מ דבנודרת יקניטנה כדי שתידור בפניו, וקשה שהרי זה לא יעזור לתקן את מה שעברה, אלא ע"כ צ"ל שכיוון שכשיפיר לה יוכל להמשיך לדור עמה לא הפסידה כתובתה. וכן משמע מלשון הריטב"א שכתב שלא כופים אותו להוציא אם הוא אומר שיוזהר בה מכאן ואילך שלא תכשילנו. נמצא שסיבת הגירושין היא שיש חשש שהיא תבוא להכשילו שנית, לכן אומרים לו להוציאה, וכיוון שהיא גרמה לגירושין במעשיה לא מקבלת את הכתובה.

והנה הרמב"ם כתב (אישות פכ"ד הט"ז) שאפילו אם הבעל לא מגרשה איבדה כתובתה, שהכתובה היא תקנת חכמים שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו על תקנה זו אלא בצנועות אבל בפרוצות איפכא

א יתא בפרשתנו "לא ימשל לְמַכְרָה בְּבִגְדוֹ בָּה" ואיתא בגמ' בקדושין דף יח "דתניא בבגדו בה – כיון שפירש טליתו עליה שוב אין רשאי למוכרה, דברי ר"ע, ר"א אומר: בבגדו בה – כיון שבגד בה שוב אין רשאי למוכרה. במאי קמיפלגי? ר"א סבר יש אם למסורת, ור"ע סבר יש אם למקרא, ור"ש סבר יש אם למקרא ולמסורת."

וכתב שם רש"י, "למסורת". בבגדו כתיב ולא בבגדו אין הברת חיריק בלא יו"ד ונקודה שתחת ה"ב"ת במקום יו"ד משתמשת אבל לפי מה שנכתב היה לו לקרות חטף קמץ בבגדו לשון בגידה כמו שאתה קורא בשמעו את דברי האלה (דברים כט): יש אם למקרא. בבגדו קרינן כמו ותתפשהו בבגדו (בראשית לט):".

ידוע שבעברית יש שני משקלים, קְטָל ו-קְטָל. דבר די ברור הוא, שהמשקלים קְטָל ו-קְטָל בהטית יחיד באים במשקל קְטָלו (לדוג') בשו"א נח וא"כ יבא דגש קל אחריו (כגון בְּרַךְ - בְּרַכָּה), ואילו ברבים תהיה ההטיה על משקל: בְּרַכְּךָ - בְּרַכְּכֶם, ובמילה בְּרַכְּכֶם השוא הוא מרחף וע"כ לא יבא דגש אחריו. הסברא המקובלת לכך (שלענ"ד אינה מניחה את הדעת) שבצורת היחיד השו"א הוא שו"א נח, ואילו בריבוי השו"א מרחף היא, שמשקלים אלו באים ממשקלים בסיסיים יותר, שמשקל קְטָל מקורו במשקל קְטָל ומשקל קְטָל מקורו במשקל קְטָל (ומכאן ראייה קלושה שאומרים זְכַר בצירוי כשיטת הגר"ח מוולאזין בשם הגר"א דהרי בהטיית אומרים זְכָרו ולא זְכָרו), אך בצורתם הבסיסית קשה להגותם כך ולכן השתנה קצת משקלם, אך בהטיותיהם עדיין נשתמרה הצורה הבסיסית. אך הטיות הרבים ודאי באות מצורת

ב פעם הקודמת עסקנו ביחס שבין מדרגת רוח"ק למדרגת הנבואה. ברור היה בדברי הראשונים שהבאנו (רמב"ם, רבינו בחיי..). שהנבואה עדיפה על פני רוח"ק.

נאמר בהם שהם דברי ה' כמו נביאים, כדי שלא יזולו בקדושתן ולהראות שכולן נאמרו ברוח"ק, תיקנו לאומרם תחילה. גם מדברי ה'אבורהם' על סדר תפילת ר"ה, נראה שאין ללמוד לעניינינו. שכן כתב: 'הטעם שמקדימין פסוקי הכתובים לנביאים, מפני שדור קדם לנביאים. ואם תאמר, הא אמרין בכל מקום: 'תורה, נביאים וכתובים' ז"ל שזה לעניין קדושתן. שחמורה קדושת הנביאים מהכתובים, לפי שהנביאים נאמרו ברוח נבואה והכתובים ברוח"ק'. אך מעניין הוא, שמדברי הרמב"ן שם בסוגיה, נראה שיש מקום להביא הוכחה לעדיפות הכתובים. וא"כ, הרמב"ן לשיטתו אזיל וכו"ל. וכן כתב (על הגמ' הנ"ל): 'נראה דשל כתובים קודמין לנביאים. וכן אמר רבינו האי גאון ז"ל, שמסורת היא בידינו כתובים ואח"כ נביאים. ואני מצאתי מפורש כן במסכת סופרים בפרק י"ח דתניא גבי ט' באב – 'היי סיומא ד' פסוקים משל ירמיה.. ושני מזמורים הללו: מזמור לאסף ועל נהרות בבל. ואעפ"י שבכל מקום דברי קדושה קודמין לדברי קבלה, בזה דברי קבלה מקדימין לדברי קדושה. ש"מ, שבכל מקום מקדימין דברי קדושה, כמסורת רבותינו הגאונים ז"ל. והא דאמרין בגמ': תורה, נביאים וכתובים, שכן הוא סדר הקבלה – משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע כו'.

נסיים בדברי הרב קוק (אורה"ק, א', עמ' רע):

'הנבואה היא הכשרון המפותח של רוח"ק ורוה"ק הוא הכח הנבואי טרם צאתו מן הכח אל הפועל הגמור. כשאנו משערים את ערכה של הנבואה, צריכים אנו ליתן את המשקל היותר גדול ועיקרי על התוכן של רוח"ק בקירבה. ומ"מ עולה היא הנבואה על רוח"ק, מפני שהיא מידת רוח"ק מפותחה ומבושלה.

מובן הדבר, לפי זה, שאפשר שיהיה אדם גדול במידת רוח"ק שלו ומ"מ לא יהיה נביא. מפני שלא פיתח את כשרונו לבוא למידת הנבואה, או שמניעות חוציות, ממדרגת העולמים כולם וסדרי החיים, ערכי התולדה האנושית וכיוצא ב, הן מעכבות את הפיתוח הנבואי לצאת אל הפועל. ויש נביא שלא הגיע למידת רוח"ק באותה מעלה המופלאה של בעל רוח"ק הגדול. ומ"מ אותה המידה של רוח"ק שיש בו באה לידי פיתוח. וזהו התוכן של יחס נביאים וכתובים זה לזה. שהנביאים עולים בכללם על הכתובים בקדושתם. ומ"מ ישנה מדרגה המשווה את הנביאים אל הכתובים. ומניחים כתובים ע"ג נביאים, כשם שמניחים נביאים ע"ג כתובים (מגילה, כז). ולפעמים מתגלה מדרגה מיוחדת מוקדמה בכתובים לגבי נביאים, כפי הסדר של מלכיות וזכרונות ושופרות דראש השנה.. 'אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מיניהו. אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא. ואיהו עדיף מיניהו דאיהו חזי ואינהו לא חזו (מגילה, ג').

אכן, מצינו דעה אחרת בראשונים בעניין זה – היא דעת הרמב"ן בפירושו על התורה (שמות, כח, ל'), שם כתב על האורים ותומים שהם 'מדרגה ממדרגות רוח"ק'. והרחיב רבינו בחיי בביאור שיטתו: 'אמנם דעת הרמב"ן ז"ל, באומר כי היא מדרגה ממדרגות רוח"ק, כי רוח"ק גדולה מכולן. וסדר המעלות, לדעתו, מלמעלה למטה, כך הוא: רוח"ק, נבואה, אורים ותומים, בת – קול. רוח"ק היא החכמה שהוא רוח נמשך מן הקדש שהוא המקור העליון. וכן כתוב: 'וימלא אותו רוח אלוקים בחכמה'. וכן תמצא בספר יצירה קרא החכמה רוח אלוקים חיים ומנאה ראשונה לעניין ההשגה ואמר שהיא רוח"ק. נמצאת אומר, רוח"ק שהיא החכמה, למעלה מן הנבואה שיוסדה בשם המיוחד..ומה שאנו קוראים הנבואה 'רוח"ק', לפי שהוא המקור של המעלות משתלשלות ממנה'. ניתן, אולי, לקשור שאלה זו בדבר מדרגת רוח"ק לעומת נבואה, עם סוגיית הזכרת פסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות בתפילת מוסף של ר"ה. כידוע, מזכירים בכל חלק פסוקים מן התורה, מן הנביא ומן הכתובים. המשנה במסכת ר"ה (ל"ג) דנה בסדר המקורות (תנ"ך). ההחלטה בעניין פסוקי איזה מקור יש להזכיר קודם, תלויה, לכאורה, בשאלת מי גדולה ממי – רוח"ק או נבואה? ובעצם – איזו קדושה חמורה יותר, קדושת הנביאים או הכתובים(שנאמרו ברוח"ק)? אם נניח שקדושת הנביאים חמורה, יש להקדים הזכרת פסוקי הנביאים. ואם קדושת הכתובים חמורה, יש להקדים פסוקיהם! א"כ, מה מכריעה המשנה? תנן (ר"ה, ל"ג): 'מתחיל בתורה ומסיים בנביא (וכתובים בנתיים). ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא(ובארו בגמ' כוונתו שלכתחילה פותח ומסיים בתורה, אך אם סיים בנביא, יצא). הנה לכאורה, מדהקדים כתובים לנביאים יש הוכחה שרוה"ק עדיפה!

אמנם, מדברי הריטב"א בסוגיה נראה שאין קשר בין הדברים. וניתן להסביר את קדימת פסוקי הכתובים בהסברים אחרים. שכן כתב: 'והיו יודע, לדברי ר' יהודה (ת"ק) שהיה מקדים כתובים לנביאים, אפשר שהיה מפני כבוד הנביא להשלים בו..ור"י בעל התוס' כתב דודאי נביאים וכתובים שווים בקדושתם. שהרי כשהקפידו בספרי הקדש בסדר הנחתן, לא הפרישו בין נביאים וכתובים אל שאמרום יחד – 'מניחין תורה ע"ג נביאים וכתובים כו'. אלא שבסדר כתיבתן אמרו לכתוב נביאים תחילה מפני שכן סדר הראוי, שהרי מקצת נביאים קדמו לכתובים..אבל כשאומר בתפילה וכיוצא פסוקים, אומרין בסדר שנאמרו.. וגם מפני שאין חושבין קדושה גדולה בכתובים לפי שהוא כולו מזמור לדוד ולמשוררים ולא

השאלה משה מידה חסירה

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

eshckolot@gmail.com

השבועית

שאלה: הרמב"ם פוסק בהלכות גניבה שאין לוקין על הלאו של משה מידה חסירה – היינו כלי מדידה שכתוב עליו יותר ממה שהוא מכיל, משום שזהו לאו שאין בו מעשה ולא לוקין עליו. וקשה, מאי שנא מקנה או אפה חמץ בפסח שלוקין על החזקתו אף לדעת הרמב"ם שהרי אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה, מ"מ כיון שבא ע"י מעשה לוקין. וכן כאן אם יקנה או יכין מידה חסירה ילקה מכיון שזה נוצר ע"י מעשה. ואין משמע כן מסתימת לשון הרמב"ם?

התשובה תפורסם בעז"ה בגיליון הבא

תשובה לשאלה הקודמת: שאלנו, מדוע יש מהאחרונים הסוברים שאם בישראל בשר בחלב אחרי שכבר בושל יתחייב אף לדעת הראשונים הסוברים שבשבת אין בישול אחר בישול בלח. ונראה לחלק דבאמת שייך שם בישול אף אם כבר בישלו פעם אחת ולכן בבשר בחלב יהיה חייב, אף בשבת דבעינן מלאכת מחשבת, אין שייך לחייבו על בישול דבר שכבר התבשל.

מזל טוב
למשגיח, הרב אברהם ריבלין שליט"א, להולדת הנכדה
לעורך העלון ר' מוטי פקטר, להולדת הבת
ליהונתן בגיזדה(ר'), לאירוסיו
לחנן ינאי (ד'), לאירוסיו

שבת שלום